

УДК 005:37.011.3-057.875

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.71-2.26>**А. О. Лагойський**аспірант кафедри педагогіки початкової освіти,
старший викладач кафедри економіки та міжнародних економічних відносин
Херсонського державного університету

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ФУНКЦІЙ ТА ПРИНЦИПІВ ПЕДАГОГІЧНОГО САМОМЕНЕДЖМЕНТУ

У статті розглядається необхідність внесення ясності стосовно проблеми визначення структури та функцій педагогічного самоменеджменту як передового та ефективного інструменту професійної реалізації викладачів усіх освітніх ланок. Зазначається, що в умовах сьогодення неможливо переоцінити актуальність методичних доробок, які підвищують персональну організацію, ефективність та мотивацію педагогічних кадрів.

Аналізуються основні підходи до означення функцій самоменеджменту, вказується на відсутність консенсусу в колах дослідників щодо структури та функцій відповідної концепції. Зазначається необхідність розгляду функціонала самоменеджменту відповідно до принципів менеджменту, а не управління.

У результаті нашого дослідження окреслені фундаментальні принципи концепції самоменеджменту на основі аналізу відповідної літератури. На основі означених принципів, котрі також можна вважати завданнями, нами запропоновано власне бачення функцій та етапів самоменеджменту, які органічно співвідносяться з теоріями мотивації та прагненням до успішної професійної та соціальної реалізації викладача. У статті роз'яснено суть, послідовність та зворотній зв'язок етапів персональної організації з супроводжуваними функціями. Також акцентовано на тому, що використання навичок та методів самоменеджменту дасть змогу підвищити ефективність праці освітян і запобігти виникненню поспіху та стресу, що сприятиме реалізації творчого потенціалу, отриманню особистого задоволення від професійної діяльності.

Актуальність досліджень із проблематики педагогічного самоменеджменту підвищується в умовах невизначеності, продиктованої затяжними періодами дистанційного навчання та загальною цифровізацією, яку нині можна спостерігати на усіх рівнях освіти. Оскільки є підстави вважати певні тенденції цього процесу незворотними, доцільним видається пошук вдосконалення механізмів найшвидшої психологічної адаптації, відповідно до цього нами окреслено вектори майбутніх наукових досліджень.

Ключові слова: самоменеджмент, самоорганізація, мотивація, педагогічний самоменеджмент, управління.

Є два різновиди дисципліни – та, що, подібно до припикання, діє ззовні всередину і загартовує людину, й інша, що, подібно до світла, випромінює із серцевини зовні і, не віднімаючи в нього м'якості, робить людину безстрашною. Для першої нам завжди потрібен наставник, тоді як інша нерідко, як зерно насіння, зароджується в нас самих.

Ернст Юнгер «Сади та дороги»

Постановка проблеми. Мінлива та абсолютно непередбачувана економічна та соціальна ситуація у світі та в Україні зокрема суттєво впливає на всі сфери господарського та культурного життя, безумовно вагомими трансформації спостерігаються і в освітній системі більшості країн світу.

Так, в умовах світової пандемії коронавірусу Covid-19 стрімко зросла роль дистанційних форм навчання, а заклади освіти повністю переходять на «цифрову дидактику», хоча б на певний термін карантину. В умовах самоізоляції означені фактори створюють низку проблем для тих педагогічних кадрів, які не встигають швидко адаптуватися до нових умов праці. Спираючись на результати

спостережень, ми бачимо, що низка викладачів та студентів мали певні труднощі з самоорганізацією в умовах дистанційного навчання. Цікавим є те, що в досвідчених викладачів спостерігалися тільки ускладнення з роботою в цифровому режимі, а проблеми організації часу та дисципліни заважали працювати як студентам, так і молодим викладачам. Такі тенденції підвищують актуальність досліджень не тільки шляхів покращення медіаграмотності педагогів, а й пошуку нових методів самоорганізації, які останнім часом виокремлюються в міждисциплінарну галузь знань – «самоменеджмент».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці самоменеджменту присвятила

дослідження низка вчених, найвідомішими є праці Л. Зайверта, М. Вудгока, і Д. Френсіса, Аніти та Клауса Бішоф, К. Кінан, Бербеля та Хайнца Швальбе, А. Маккензі.

Вагомий внесок у розуміння концепції самоменеджменту був зроблений російськими вченими (В.А. Андреев, В.М. Карпичев, М.П. Лукашевич, В.В. Распопов, С.Д. Рєзнік, Т.В. Майданова, А.С. Хроленко).

На теренах вітчизняної науки проблему самоменеджменту досліджували К.А. Анрющенко, Т.П. Волотовська, В.М. Колпаков, В.І. Мусієнко-Репська, Л.А. Пермінова, О.С. Штепа та інші.

Проте, незважаючи на зростаючу кількість публікацій із цієї проблематики, дослідники не мають навіть умовної єдності щодо структури, функцій, моделі та методології концепції самоменеджменту.

Метою статті є теоретичне обґрунтування необхідності пошуку консенсусу між функціями педагогічного самоменеджменту відповідно до принципів та завдань самої концепції персонального менеджменту та представлення власного бачення означеної проблеми.

Відповідно до мети були поставлені такі завдання:

- аналіз доробок із проблематики визначення функцій самоменеджменту;
- синтез класичних функцій менеджменту та передових доробок персональної організації;
- представлення авторського бачення функціонального апарату педагогічного самоменеджменту.

Виклад основного матеріалу. Якщо звернутися до класичної структури функцій управління, то більшість дослідників погоджується з чотирма

етапами, запропонованими ще на початку ХХ ст. французьким дослідником А. Файолем [1]: **планування, організація, мотивація та контроль**, які мали бути реалізовані в означеній послідовності. Кожен з етапів також має підтримуватися актуальною **інформацією** та механізмами **зворотного зв'язку** (Рисунок 1). Це підтверджується включенням відповідної схеми до низки навчально-методичних посібників із менеджменту [2–7].

Один із піонерів концепції самоменеджменту Л. Зайверт вибудовує власну модель самоменеджменту (Рисунок 2), так зване «Коло правил», на основі класичної структури компонентів менеджменту, але вносить певні корективи. На думку вченого, структура самоменеджменту складається з таких компонентів: **формування власних цілей, планування, прийняття рішень, реалізація та організація, контроль**. Всі етапи також поєднані **комунікацією** [8, с. 38].

Запропонованої Л. Зайвертом структури певною мірою дотримується більшість дослідників концепції самоменеджменту і педагогічного самоменеджменту відповідно [9–12].

З огляду на те, що структури самоменеджменту вибудовуються на основі класичних функцій управління, логічним є питання доцільності вживання окремого терміна «самоменеджмент», оскільки відповідно до вищезазначеного підходу достатньо було б використовувати звичне поняття «самоуправління» або «самоорганізація».

На нашу думку, структура та функції сучасного педагогічного самоменеджменту мають відрізнятися від класичної управлінської моделі врахуванням передових концепцій менеджменту та

Рис. 1. Функції управління за А. Файолем

Рис. 2. «Коло правил» Л. Зайверта

психології, які характеризуються необхідністю максимального виключення елементів примусового керування, віддаючи перевагу особистісній орієнтації через психологічні чинники теорій мотивації та саморегуляції. Отже, ми вважаємо, що систему функцій педагогічного самоменеджменту варто вибудовувати, відштовхуючись від принципів та завдань самої концепції менеджменту, яка передбачає створення самоорганізованої системи, якою у цьому разі виступає сам індивід.

Більшість дослідників [13–15] та авторів оригінальних концепцій самоменеджменту [16–18] солідарні стосовно загальних принципів цього напрямку особистісного розвитку, серед яких основними можна виділити такі:

- пошук найефективніших способів виконання роботи;
- економія часу, психічних та фізичних ресурсів;
- покращення результатів праці;
- вдосконалення персональної організації;
- мінімізація стресу та поспіху;
- підвищення мотивації до діяльності;
- подолання прокрастинації;
- зменшення кількості помилок;
- професійне вдосконалення та соціальна реалізація.

Безумовно, вищезазначені принципи належать і до освітян, оскільки працівники освітньої ланки, викладачі вишів особливо, мають порівняну свободу дій у підготовці та проведенні занять відповідно до специфіки творчої професії [19; 20]. Відповідно до означених функцій та принципів самоменеджменту пропонуємо схему персональної організації.

Цікавим для нашого дослідження є позиція В.Ф. Токарева, який визначає функції самоме-

неджменту відповідно до персонально-орієнтованих технологій. На думку вченого, самоменеджмент складається з п'яти систем: саморегуляції, аналізу, адаптації, раціоналізації та розвитку особистості. При цьому автор акцентує на необхідності підсвідомої саморегуляції в процесі свідомого контролювання інших систем [16]. Загалом погоджуючись із В.Ф. Токаревим щодо функцій самоменеджменту, пропонуємо розглядати адаптоване «Коло правил» Л. Зайверта як етапи особистої організації, кожен з яких має супроводжуватися функціями.

Таким чином, на нашу думку, структура дотримання особистої організації (Рисунок 3) в професійній діяльності складається з таких фундаментальних етапів: мотивація, постановка цілей, реалізація та контроль.

Перехід між етапами здійснюється в лінійній послідовності, але всі стадії реалізації завдання пов'язані особистісно орієнтованими психологічними інструментами саморегуляції, дисципліни, адаптації та рефлексії. Вважаємо, що такий підхід дасть змогу постійно контролювати розвиток особистої діяльності, вчасно аналізувати помилки, прогнозувати труднощі, розставляти пріоритети та зберігати високий рівень мотивації від отриманих результатів.

Насамкінець хочемо зауважити, що в ідеальній перспективі, на нашу думку, концепція самоменеджменту має реалізовуватися педагогічним працівником як потреба самовмотивованої особистості, з мінімальним використанням вольових зусиль, залучених лише задля виконання необхідних «рутинних завдань» (документація, звіти тощо.) При цьому основний об'єм роботи може розглядатися як особиста потреба творчої

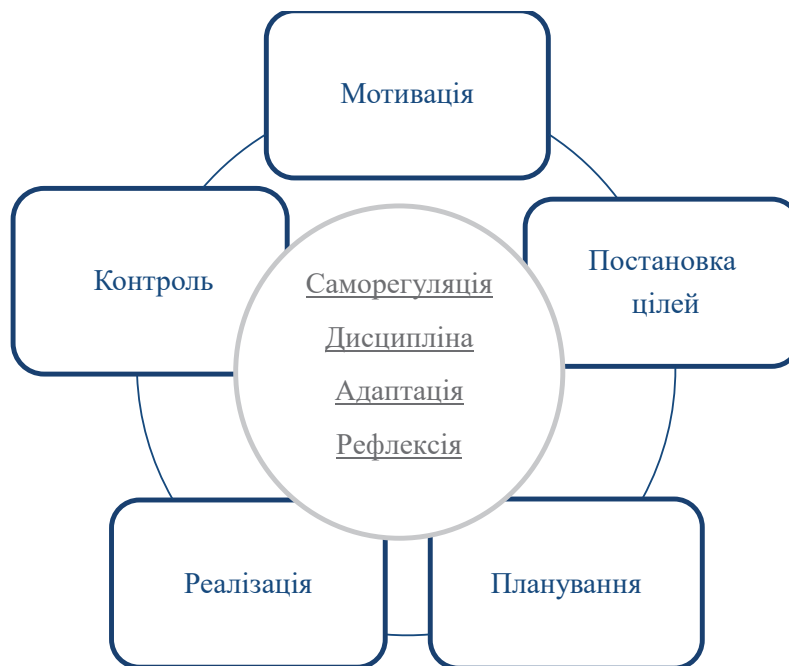

Рис. 3. Функції педагогічного самоменеджменту

людини, яка органічно вбудована в її систему цінностей та мотивації.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи вищезазначене, можемо зробити висновок, що хоч серед дослідників проблематики самоменеджменту відсутній консенсус щодо окреслення функцій самоменеджменту, є безумовна єдність у головній меті, завданнях та принципах самої концепції.

Безумовно, дослідження функцій самоменеджменту не можуть вичерпним і потребують подальшого уточнення, класифікації та систематизації знань про природу функціонування людини, враховуючи передові досягнення психології, педагогіки, менеджменту та фізіології.

Отримані результати, на наш погляд, можуть бути застосовані в процесі підготовки студентів педагогічних спеціальностей.

Перспективи наших подальших досліджень полягають у розробленні психолого-педагогічних засад, педагогічних умов та методичних рекомендацій для студентів із розвитку педагогічного самоменеджменту.

Список використаної літератури:

1. Fayol H. Administration industrielle et générale. Paris : Dunod et Pinat, 1917. P. 11.
2. Герчикова И.Н. Менеджмент : учебник для вузов. 4-е изд., перераб. и доп. Москва : Юнити-Дана, 2007. 499 с.
3. Гладков И.С. Менеджмент : учебное пособие. Москва : Дашков и К', 2008. 311 с.
4. Демьяненко А.Н., Дятлова Л.А. Мифы о системе научного менеджмента Ф.У. Тейлора.

Проблемы теории и практики управления. 2007. № 1. С. 118–122.

5. Казначевская Г.Б. Менеджмент : учебник, 4-е изд., доп. и перераб. Ростов-на-Дону : Феникс, 2006. 347 с.
6. Кузнецов Ю.В., Подлесных В.Н. Основы менеджмента : учебное пособие. Санкт-Петербург : ИНФРА, 2006. 356 с.
7. Мурашко М.І. Менеджмент персоналу : навч. посібник. 3-тє вид., випр. і доп. Київ : т-во «Знання», КОО, 2008. 435 с.
8. Зайверт Л. Ваше время – в Ваших руках : советы руководителям, как эффективно использовать рабочее время. Москва : Экономика, 1990. 232 с.
9. Мусиенко-Репская В.И. Подготовка студентов к педагогическому самоменеджменту в профессиональной деятельности : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Южноукраинский государственный педагогический университет им. К.Д. Ушинского. Одесса, 2000. 232 с.
10. Ноздренко Е.А. Самоменеджмент в организации обучения студентов. *Современные проблемы науки и образования.* 2006. № 1. С. 81–82.
11. Пермінова Л.А. Формування основ самоменеджменту майбутніх вчителів початкових класів. *Науковий вісник Ужгородського університету.* 2013. № 26. С. 145–147.
12. Хроленко А.Т. Самоменеджмент : для тех, кому от 16 до 20. Москва : Экономика, 1996. 139 с.
13. Лукашевич Н. П. Теория и практика самоменеджмента : учебное пособие. 2-е изд., испр. Киев : МАУП, 2002. 360 с.

14. Швальбе Б., Швальбе М. Личность, карьера, успех / пер. с нем. АО Издат. группа «Прогресс-Интер», 1993. 228 с.
15. Резник С.Д. Персональный менеджмент : учебник. Москва : ИНФРА-М, 2002. 621 с.
16. Токарев В.Ф. Самоменеджмент : методология и практика. Нижний Новгород : Изд-во НГЛУ им. Н.А. Добролюбова, 1999. 136 с.
17. Карпичев В. Самоменеджмент : Введение в проблему. *Проблемы теории и практики управления*. 1994. № 3. С. 72.
18. Колпаков В.М. Самоменеджмент як фактор підготовки людини до життя в сучасному суспільстві. *Вісник післядипломної освіти*. 2014. № 12. С. 90–104.
19. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя. Москва : «Педагогика», 1987. 159 с.
20. Зязюн И.А. Основы педагогического мастерства. Москва : «Просвещение», 1989. 302 с.

Lahoiskyi A. To the problem of determining the functions and principles of pedagogical self-management

The article considers the need to clarify the issue of defining the structure and functions of pedagogical self-management as an advanced and effective tool for professional implementation of teachers of all educational levels. It is noted that in today's conditions it is impossible to overestimate the relevance of methodological developments that will increase the personal organization, efficiency and motivation of teachers.

The main approaches to the definition of the functions of self-management are analyzed and the problem of lack of consensus among researchers on the structure and functions of the relevant concept is pointed out. There is a need to consider the functionality of self-management in accordance with the principles of management, not direct.

As a result of our research, the fundamental principles of the concept of self-management based on the analysis of the relevant literature are outlined. Based on these principles, which can also be considered tasks, we have proposed our own vision of the functions and stages of self-management, which are organically correlated with theories of motivation and the desire for successful social realization of the teacher. The article explains the essence, sequence and feedback of the stages of personal organization with the supporting functions. We also emphasize that the use of skills and methods of self-management will increase the efficiency of educators and prevent the emergence of haste and stress, which will promote the realization of creative potential and personal satisfaction from professional activities.

The relevance of research on the issue of pedagogical self-management is increasing in conditions of uncertainty, dictated by long periods of distance learning and general digitalization, which can now be observed at all levels of education. Since there is reason to believe that the process is irreversible, we consider it appropriate to seek to improve the mechanisms of the fastest psychological adaptation, in accordance with this we have outlined the vectors of future research.

Key words: self-management, self-organization, motivation, pedagogical self-management, management.